

Avrasya ve Türkiye'nin Küreselleştirilmesinde Yeni Yörüngeler

Greater Eurasia and New Trajectories in Türkiye's Globalization

Asst. Prof. Dr. Engin Sune [0000-0002-7107-167X](https://orcid.org/0000-0002-7107-167X)

Abstract

In recent years, Türkiye's relationship with its Western allies has crumbled, which was well-reflected in their antagonistic policies towards Syria, Iraq, the Eastern Mediterranean, and the expansion of NATO. On the Western side, this is associated with the domestic political and ideological transformation in Türkiye, such as the Presidential system, neo-Ottoman ideologies, or the political atmosphere following the failed coup attempt of 2016. The rapprochement of the country with Russia, especially the collaboration in the security matters such as the Syrian war and the purchase of the S-400 missile defense system, are contextualized within this discourse. This study elaborates on the shift in Türkiye's foreign policy by revealing the current globalization process occurring in Greater Eurasia, which drags countries of the region into its orbit through the capacity of energy resources, expansion of economic relations, and provision of an immature security framework. Via the capacity of Russian energy resources and security policies, and China's expanding capital under the scope of the One Belt and One Road strategy, a variegated form of globalization is taking place in Eurasia. This study contextualizes the recent shift in the political economy of Türkiye within the scope of an ever-expanding Eurasia. It targets to reveal the main characteristics of the globalization in Greater Eurasia. Lastly, it situates the shift in Türkiye within the larger context of this variegated form of globalization.

1 Giriş

Son yıllarda, Türkiye'nin Batılı müttefikleriyle ilişkilerinde ortaya çıkan fikir ayrılıkları Suriye, Kuzey Irak, Doğu Akdeniz ve NATO'nun genişlemesi gibi meselelerde belirgin hale gelmiştir. Batıya göre Türkiye'nin dış politikasındaki bu 'kopuşun' asıl nedeni ülkenin geçirdiği politik ve ideolojik dönüşümlerdir. Bu anlatı içerisinde Türkiye'nin yeni başkanlık sistemi, neo-Osmanlı ideolojiler, ve 2016 başarısız darbe girişiminin ardından Türkiye'deki siyasi ve ideolojik atmosfer, ülkeyi Batı bloğundan uzaklaştırmıştır. Son dönemlerde Suriye meselesinin çözümü için Türkiye'nin Rusya ile ortak bir siyaset geliştirmesi ve S-400 füze savunma sistemlerinin alınması, Batı için iddia edilen kopuşun yansımalarıdır.

Oysa Türkiye'nin son dönemlerde dış politika istikametinde olan dönüşümler, ülkenin iç siyasetinde gerçekleşen değişimlerden ziyade daha geniş bir bölgesel ve küresel düzlemde açıklanmalı ve anlaşılmalıdır. Bu durum, Türkiye'nin yeni ekonomi politik stratejisine odaklanıldığında daha da açık hale gelmektedir. Ülke, her ne kadar Washington Uzlaşısının teşvik ettiği ekonomik normları başarılı bir şekilde uygulamış ve Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası tarafından desteklenen neoliberal ekonomi politikaları benimsemiş olsa da, 2021 yılının sonunda Çin kalkınma modelini çağrıştıran yeni bir ekonomik paradigmaya yöneldiğini açıklamıştır. Bu politika kapsamında faiz oranları düşük tutularak Türk lirasının değeri düşürülmüş ve böylece Türk ürünlerinin uluslararası piyasalardaki rekabet gücü yükseltilerek ihracatın artırılması hedeflenmiştir. Bu süreçte, Türk devleti alternatif ortaklar bulmaya yönelmiş ve sonuç olarak ülkenin politik ekonomisi üzerindeki Çin ve Rus etkisinin arttığı gözlemlenmiştir.

Bu çalışma, bahsi geçen dönüşümün Avrasya'da ortaya çıkan ve Batılı neoliberal prensiplerle belirli noktalarda çatışan yeni bir tip küreselleşmenin yarattığı etkinin ürünü olarak anlaşılması gerektiğini iddia etmektedir. Rusya ve Çin'in kendi devlet güdümlü kalkınma stratejileri üzerinden gelişen ve yeni küresel oyuncular olarak yükselişlerine dayanan bu küreselleşme biçimi, Avrasya bölgesindeki ülkelerin ekonomik stratejilerinde ve ulusal toplumsal yapılarında köklü bir etki yaratmaya başlamıştır. Bu bağlamda, bu çalışma öncelikle Rusya ve Çin güdümünde Avrasya bölgesinde oluşan alternatif küreselleşme biçimini analiz ederek bu ülkeler öncülüğünde gerçekleşen devlet temelli kalkınma stratejisinin, bölge ülkeleri için neoliberal küreselleşmeye alternatif yarattığını iddia etmektedir. Bu iddia ile paralel olarak, bu çalışma Avrasya tipi küreselleşmenin temel dinamiklerini ortaya koymaktadır. Ardından, Türkiye'nin son dönemdeki Çin modeli, ülkenin iç dinamiklerinden ziyade bölgede daha baskın hale gelen alternatif bir küreselleşme biçiminin artan etkisinin bir tezahürü olarak değerlendirilmektedir.

2 Avrasya Tipi Küreselleşme

Bu çalışmada Avrasya, doğuda Çin'den batıda Avrupa'ya, kuzeyde Rusya'dan güneyde Hindistan'a uzanan geniş toprakları oluşturan coğrafi bir terim olarak kullanılmaktadır. Bu çalışma, bu coğrafyadaki küreselleşme sürecine odaklandığından, Çin ve Rusya, bu bölgenin yapısının muhtevisyatını belirleyen kilit aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çin, ekonomik ve finansal politikalarıyla bölge ülkelerini Avrasya tipi bir küreselleşmeye çekerken Rusya ise daha çok askeri gücü ve enerji kaynakları ile bu alternatif modeli perçinlemektedir. Avrasya bölgesinde gerçekleşen küreselleşmenin, neoliberal Batı küreselleşmesi ile temel farklılığının ortaya konulması için Avrasya'da ortaya çıkan yeni ekonomi politik yapının özelliklerini incelemek faydalı olacaktır.

Çin ve Rusya'nın yeni küresel güçler olarak ortaya çıkıp gelişmekte olan ülkeler için alternatif bir model sunması, son yıllarda Avrasya'ya ilişkin çalışmaların yeniden canlanmasına olanak tanımıştır. Bazı araştırmalar Avrasya küreselleşmesini M.Ö 200'de İpek Yolu'nun kurulmasına kadar götürürken (Khondker, 2021), diğerleri bunu M.S 500-900'e dayanan 'oryantal küreselleşme' ile (Pieterse, 2018) ilişkilendirmektedir. Bu çalışma, bölgedeki bu tür tarihsel ağların varlığını göz ardı etmese de, Rusya ve Çin'in yeni bir ekonomik ve askeri güç olarak yükselişi ile Avrasya bölgesinde köklü dönüşümlerin meydana geldiğini iddia etmektedir. Bu yüzden Avrasya'daki küreselleşme biçimini anlamak, Çin ve Rusya gibi geç kapitalist ülkelerin kalkınma modelinin ve devlet-toplum ilişkilerinin daha yakından incelenmesini gerektirmektedir.

Çin ve Rusya, kapitalist bir ekonomik kalkınma modelini benimsemeye karar verdiğinde toplumsal yapıları radikal düzeyde dönüştürmeye başlamışlardır. Batılı neoliberal ekonomilerin gelişmişlik düzeylerine ulaşmak, toplumsal yapıların dönüşümündeki temel motivasyonlardan biri olduğundan, Çin ve Rusya, devleti toplumsal sistemdeki kilit aktör haline getiren bir kalkınma süreci başlatmışlardır (van der Pijl, 2006, s.7). Neoliberal Batı ekonomilerinin aksine, bu ülkelerde finansal sektör devlet bankaları ve kamusal varlık fonları aracılığıyla kontrol edilerek sınıai gelişim hedeflenmiştir. Ayrıca bu ülkeler kendi ulusal sermayesine devlet eliyle koruma sağlamakta, bu süreç de kamusal ve özel alan arasındaki ayrımın bulanıklaşmasına yol açmaktadır. Bu süreçte devletin kalkınmada başat rolü üstlenmesiyle, kapitalist sınıflar ile devlet yöneticileri arasında otoriter bir çerçeve altında ahbap-çavuş kapitalist ilişkiler üreten yeni bir ilişki biçimi ortaya çıkmıştır (van der Pijl, 2006, s.6). Bu model, neoliberal küreselleşme ile bir dereceye kadar çelişmektedir. Özellikle sanayi ve mali politikaların devlet tarafından düzenlenmesi, serbest piyasa koşullarını önlemekte ve uluslararası ekonomik ilişkilerde daha fazla korumacılığın oluşması yol açarak neoliberalizmin temel prensipleriyle çelişen yapılar yaratmaktadır (Robinson, 2015, s. 17). Ulusal kalkınma için yerel sermayenin korunması, bu modelin ayrılmaz bir parçası olarak egemenlik ve diğer devletlerin içişlerine karışmama gibi ilkeleri getirmiştir. Ayrıca, ortaya çıkan bu yeni güçlerin kapitalist sınıflarının dış piyasalarda Batılı uluslararası kapitalistler ile rekabete girmeleri, bu sınıflar için uluslararası ekonomik faaliyetlerde devlet korumasını gerekli kılmıştır. Böylece, devlet egemenliği vurgusu uluslararası düzeyde ve Çin ve Rusya'nın diğer ülkelerle ikili ilişkilerinde ön plana çıkan bir biçim kazanmıştır. Kalkınmada egemenliğe ve devlete atfedilen rolle bu model, Washington Uzlaşısının özelleştirme, serbestleşme ve deregülasyon gibi ilkeleriyle veya Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) 'yabancı sermayenin ulusal sermaye ile aynı koşullara tabi olması' prensibiyle çelişmektedir (Stephen, 2014, s.26).

Çin ve Rusya'nın Batı kapitalizmlerinden ayrılan bu politik ve iktisadi yapıları, son yıllarda Avrasya bölgesinde daha belirleyici hale gelerek diğer devletleri etkilemektedir. İlk olarak Çin'e odaklandığımızda, Tek Kuşak Tek Yol projesi üzerinden genişleyen Çin iktisadi sistemi dikkat çekicidir. 2013 yılında Xi Jinping tarafından ilan edilen bu proje, eski İpek yolunun ticaret, demiryolları ve limanlar ile tekrar bağlanması ve Çin'in Büyük Avrasya ile entegrasyonun peçinlenmesini hedeflemektedir (Scobell, 2018). Buradaki amaç, Çin'in 2001-2014 yılları arası yaşadığı aşırı birikim sorununa, Ortadoğu, Asya ve Afrika'daki ticaret, altyapı ve üretim alanlarına yatırım yaparak çözüm bulmaktır (Taylor ve Zajontz, 2020, s.280). Proje uzun vadede Çin'i Avrupa'ya bağlayan bir ticaret ağı oluşturmayı hedeflediğinden, Orta Doğu ve Afrika ülkeleri süreçte hayati bir rol üstlenmişler ve genişleyen Çin sermayesinden daha büyük pay alabilmek için birbirleriyle rekabete girmişlerdir.

Tek Kuşak Tek Yol projesinin bir uzantısı olarak Çin, Asya Altyapı ve Yatırım Bankası ve Yeni Kalkınma Bankası gibi uluslararası finansal mekanizmalar da oluşturmuştur. Bu kurumlar aracılığıyla bölgedeki yatırım ve altyapı projeleri fonlanmış ve bölge ülkeleri için alternatif bir kredi olanağı yaratılmıştır. Bu finansal kurumların en önemli unsuru ise sağlanan finansal desteğin karşılığında diğer ülkelere herhangi bir yapısal uyum ve dönüşüm talep edilmemesidir. Çin finansal kurumları, IMF gibi Batılı finansal yapıların aksine diğer ülkelerin içişlerine müdahale edilemeyeceğini ve bu yüzden de mali yardımlar ve krediler için herhangi bir koşul koymadıklarını ilan etmişlerdir (Mattlin ve Nojonen, 2015, s.702). Bu da, bölge ülkelerinin çeşitli neoliberal dönüşümler talep eden Bretton Woods kurumlarından ziyade Çin temelli finansal araçlara yönelmelerini teşvik etmiştir. Böylece Çin tipi uygulamalar bölge genelinde yaygınlık kazanmıştır. Bununla birlikte, Tek Kuşak Tek Yol projesinin bir uzantısı olarak Çin, ulusal şirketlerini bölge piyasalarına yatırım yapmaya teşvik etmiştir. Çin'den gelen doğrudan yabancı yatırımların bu süreç sonucunda artması, bölge ülkeleri arasında daha fazla Çin sermayesi çekmek için yeni bir rekabet zemini yaratmıştır. Bu süreçte Türk yetkililer de ülkenin genişleyen Çin sermayesinden daha fazla pay alma gerekliliğini sıkça vurgulamışlardır. Bu rekabetçi durum da Çin'in bölge üzerindeki etkisinin artmasına ve Çin tipi ekonomi politik ilişkilerin bölgede yaygınlaşmasına yol açmaktadır.

Çin ve Rusya'nın Avrasya bölgesinde neoliberal küreselleşmeye alternatif bir iktisadi ve politik yapı oluşturmalarına olanak tanıyan diğer bir husus da enerji politikaları olmuştur. Çin ile başlamak gerekirse, 1970'li yıllardan bu yana küresel kapitalist sistemle eklemlenme sürecine giren Çin'in enerjiye olan talebi gittikçe yükselmiştir. Çin'i dünyanın en büyük petrol ihracatçısı haline getiren bu süreç, ülkenin Orta Doğu bölgesine olan bağımlılığını radikal düzeyde arttırmıştır (Scobell, 2018). Bu yüzden Çin, kurmuş olduğu finansal kurumlar aracılığıyla bölgenin enerji altyapısının güçlenmesi için fonlar sağlamıştır. Özellikle petrol gelirine bağımlı Suudi Arabistan ve İran gibi ülkeler için bu fonlar, hem ABD etkisini dengelemek hem de iktisadi bir krize karşı alternatif finansal araçlar yarattığı için önem arz etmektedir. Türkiye de son yıllarda enerji altyapısının güçlenmesi için Çin

ile işbirliğine girmiştir. Örneğin 2016 yılında iki ülke, Türkiye'nin nükleer enerji altyapısının güçlenmesi için anlaşma imzalamışlardır.

Şüphesiz bölgede Avrasya tipi bir politik ve ekonomik eklemlenme sürecinde enerjinin rolü tartışılırken Çin'den ziyade Rusya etkisinden bahsetmek gerekir. 2014 yılında Rusya Devlet Başkanı Putin, Rus doğal gazının Türkiye'den geçirilmesine yönelik yeni bir projenin mimarı olmuştur. 2017 yılında inşası başlayan TürkAkım Projesi, Türkiye'yi hem Rusya hem de Avrupa için daha hayati bir noktaya taşımıştır. Ayrıca enerjide dışa bağımlı bir ülke olan Türkiye, 2010 yılında da Rusya ile Akkuyu'da kurulacak bir nükleer santralin inşası için anlaşmıştır. Enerji üzerine kurulu bu yeni işbirlikleri, bölge ülkelerinin neoliberal Batı'dan ziyade Avrasya bölgesine özgü bir biçimde entegre olmalarına olanak tanımıştır. Bu noktada Ukrayna savaşında daha da belirginleşen ama bölge ülkeleri arasında uzun süredir tartışılan ve zaman zaman da uygulanan kendi ulusal para birimleriyle ticaret pratiği anlam kazanmaktadır. ABD dolarının küresel bir para birimi olarak hakimiyetini de sarsma potansiyelini barındıran bu gelişmeler (Bond 2016), Avrasya bölgesinde ortaya çıkan bölgesel uygulamaların Batı'ya bir alternatif yaratmasına olanak tanımaktadır. Bu alternatif yapı da zaman zaman bölge ülkeleri için cazibe yaratarak Avrasya tipi bir iktisadi eklemlenme sürecine zemin sağlamaktadır.

Bölge ülkelerini Avrasya yörüngesine çeken diğer bir dinamik de Rusya'nın güvenlik temelli politikalarıdır. Özellikle son yıllarda Rusya'nın Suriye ve Libya iç savaşlarına müdahil olması, İran devleti ile girdiği işbirlikleri ve son olarak Türkiye ile S-400 savunma sistemleri üzerinden varılan anlaşma, ülkenin bölgede yeni bir güvenlik denklemi yaratmasını sağlamıştır. Her ne kadar askeri çatışmalara doğrudan müdahale etmekten imtina ediyor olsa da, Çin de son yıllarda İran, Suudi Arabistan ve Türkiye gibi bölge ülkeleriyle stratejik işbirliği anlaşmaları imzalayarak aktif bir tutum sergilemektedir. Böylece Avrasya bölgesindeki ülkeler için bu süper güçler, alternatif güvenlik partnerleri olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Çin ve Rusya'nın eşit egemenlik prensibine sıkça vurgu yapmaları da bölge ülkeleri için bir güvence yaratmaktadır. Bu egemenlik vurgusu bölge ülkelerine pazarlık gücü sağlarken, güvenliklerinin tesisi için AB merkezli Avrupa yerine Avrasya'ya yönelmelerine yol açmıştır (Sakwa, 2021, s.20). Böylece Türkiye gibi orta güçler için hareket serbestisi imkanı doğmuş ve Batı'dan bağımsız (zaman zaman da çatışan) bir dış politika yürütmelerine olanak tanınmıştır (Öniş ve Yalikulun, 2021, s.510). Ayrıca Çin ve Rusya'nın eşit egemenlik prensibine yaptığı vurgu, Güney- Güney işbirliği söylemini de güçlendirerek Avrasya'da ortaya çıkan küreselleşme sürecine meşruiyet sağlamaktadır.

Kısaca, bugün Avrasya bölgesinde ortaya çıkan alternatif bir eklemlenme süreci oluşmaktadır. Bu süreç, özellikle Çin ve Rusya'nın devlet kapasitesini ön plana çıkaran alternatif siyasi ve ekonomik modelinin bölge ülkeleri üzerinde daha belirleyici olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yapı, ekonomide devlet kapasitesinin ön plana çıkması ve Çin'den Orta Doğu'ya tek bir ekonomik alanın oluşmasıyla ilişkilidir (Pieterse, 2018, s.32). Yukarıda da bahsi geçtiği üzere, bu süreç özellikle Çin'in ekonomik/finansal politikalarının ve Rusya'nın güvenlik/enerji politikalarının yarattığı bölgesel etkinin bir ürünüdür. Bu bakımdan Lukin (2018, s.78-79), bu uluslararası toplumun: 1) Güney-Güney İşbirliği söylemi üzerine kurulu olduğunu; 2) ticaret ve mali yardım araçlarıyla yeni eklemlenme biçimi yarattığını; 3) IMF, Dünya bankası gibi neoliberal küreselleşmeye meydan okuyan alternatif yapılar oluşturduğunu; 4) ulusal para birimleriyle ticarete imkan tanıyarak doların uluslararası hegemonyasını tehdit ettiğini; 5) ve son olarak bölgede ABD hegemonyasını sarsarak Soğuk Savaş sonrası yeni bir güvenlik dengesini oluşturduğunu ifade etmektedir. Türkiye'nin son dönemlerde benimsediği yeni ekonomik normlar da bu bağlamda genişleyen bir Avrasya'nın yaratmış olduğu bölgesel etki kapsamında daha anlamlı hale gelmektedir. Bu etkinin yaratmış olduğu süreç, Türkiye'de Çin ve Rusya tipi kalkınma stratejilerinin benimsenmesine ve ülkenin Batı'ya olan bağımlılığında alternatif arayışlarına girmesine zemin hazırlamıştır.

3 Türk Dış Politikasının Ekonomi Politikasında Yeni Yörüngeler

Genişleyen ve coğrafya üzerinde Avrasyacı bir etki yaratan bu yeni küreselleşme stratejisi, Türkiye'nin son yıllarda benimsediği ekonomi politik yapı düşünüldüğünde daha anlamlı bir hal almaktadır. Türkiye her ne kadar uzun yıllardır Batı temelli bir dış politika ve neoliberal bir kalkınma stratejisi benimsemiş olsa da Batı modelinin girdiği kriz ve ikili ilişkilerde yaşanan çıkmazlar, Türkiye'yi alternatif arayışlara yönlendirmiştir (Parker ve Tsarouhas, 2018). 2007-2008 küresel finansal kriz ardından Avro bölgesinde yaşanan mali sorunlar, Türkiye'nin AB üyelik sürecinin tıkanması ve son olarak 2016 başarısız darbe girişimi sonrası Türkiye'nin yaşadığı ekonomik problemler ve güvenlik endişeleri, bu yeni yönelişin altyapısını oluşturmuştur.

Bu kapsamda ilk olarak Körfez ülkeleri ile yeni bir yakınlaşma sürecine girilmiş ve 2008 yılında Körfez İşbirliği Konseyi ile ekonomik ilişkileri derinleştirmeyi hedefleyen Mutabakat Muhtırası imzalanmıştır. Aynı dönemde Çin ve Rusya da yeni stratejik ortaklar olarak belirmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, 2012 yılında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'e "Hadi gelin bizi Şangay Beşlisi'ne dahil edin, biz de AB'yi gözden geçirelim" diyerek bu yöneliş sinyallerini vermiştir. 2015 yılına ise Türkiye, Çin'in Tek Kuşak Tek Yol girişimine resmen katılmış ve bu süreç sonunda Çin'den Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı yatırımlar çok yüksek oranlarda artmıştır (Güneylioğlu, 2022, p.560). 2017 yılında Türkiye hükümeti Çin ile işbirliğinin güçlendirilmesi konusunda bir dizi yasa geçirmiş ve ülkenin yol, köprü, altyapı, havalimanları ve demiryolu inşa projelerinde Çin yatırımlarının etkisi daha görünür bir hal almıştır. Bu dönemde Cumhurbaşkanı Erdoğan, Çin'in kazan-kazan stratejisi üzerine

geliştirdiği projelerin bölgede istikrar ve kalkınma yarattığının altını çizmiştir. Bu daha önce bahsi edilen Avrasya tipi eklenmenin yarattığı Güney-Güney işbirliği söyleminin bir etkisi olarak anlaşılabilir. Bu vurgu, verdiği borçlar karşılığı yapısal uyum talep eden IMF'ye karşı Asya Altyapı ve Yatırım Bankası'nın meşruiyetini de sağlamaktadır. Türkiye'nin Avrasya yörüngesine kayışının bir sonucu olarak, 2020 yılında bu bankadan en yüksek miktarda borç alan ülke Türkiye olmuştur (Öniş ve Yalikul, 2021, p.517). Özellikle 2016 başarısız darbe girişimi sonrası, içişlerine karışılmama ve egemenlik vurgusu, Türkiye hükümeti için daha da önemli bir hal almış, bu açıdan da Avrasya'da ortaya çıkan yeni politik ve ekonomik yapı daha anlamlı bir alternatif oluşturmuştur. Darbe girişimi sonrası Türkiye'nin Batılı 'müttefikleri', ülkedeki demokrasi ve insan hakları ihlalleri konusunda yaşadıkları kaygıları ifade ederken Rusya'nın darbeyi kınaması ve Türk hükümeti ile dayanışma halinde olduğunu ilan etmesi, Batıya duyulan güvensizliği pekiştirmiştir (Hurriyet Daily News, 2016).

Şüphesiz, Türkiye'nin bu yeni dış politika yöneliminde enerji sektörünün etkisi de yadsınmaz. Batı'nın Türkiye üzerindeki politik ve ekonomik etkisinin azaldığı bir dönemde Rusya Devlet Başkanı Putin'in Ukrayna'yı bypass edecek TürkAkım Projesini ilan etmesi, ülke için yeni bir yakınlaşma sürecinin altyapısını yaratmıştır. Avrupa'ya giden doğal gazın yaklaşık yüzde 40'nun Ukrayna üzerinden gittiği (Köstem, 2018, p.15), ve Rusya-Ukrayna savaşının devam ettiği göz önüne alındığında, Türkiye için burada Asya ile Avrupa'yı bağlayan yeni bir konum ortaya çıkmaktadır. Şüphesiz Türkiye'nin bir köprü ülke olduğu literatüre yerleşmiş bir tanımlamadır. Fakat bu yeni dönemde ortaya çıkan süreç, Çin sermayesi ve Rusya'nın enerji ve güvenlik politikalarıyla genişleyen bir Avrasya'nın varlığında Türkiye'nin almaya çalıştığı pozisyonudur. Burada genişleyen Avrasya etkisinde aracı bir konum elde ederek Avrupa ve Asya'nın Türkiye üzerinden entegrasyonu hedeflenmektedir. Nitekim bu durum sadece Türkiye özgü değildir. G20 zirvesinde açıklanan Hindistan-Orta Doğu-Avrupa (IMEC) koridoru, Almanya, Fransa, İtalya gibi Avrupa ülkelerinin de genişleyen Avrasya'da kendilerine yeni pozisyonlar aradıklarını ortaya koymuştur. Türkiye Cumhuriyeti bu mutabakat anlaşmasında yer almadığı için tarafları eleştirmiş ve itirazlarda bulunmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan Doğu'dan Batıya giden yolun Türkiye'den geçtiğini ve Çin odaklı bölgeselleşme hedefi olan Tek Kuşak ve Tek Yol girişiminin bir parçası olduğunu hatırlatmıştır.

Daha önce de ifade edildiği gibi Türkiye'nin darbe sonrası yükselen güvenlik endişeleri de Avrasya'da oluşan bu yeni yörüngeye kayışında etkili olmuştur. Aslında dış politikada Batı ile yaşanan anlaşmazlığın ilk fitili, ABD'nin 2003 Irak işgalinde ateşlenmiştir. Türkiye'nin işgale destek vermemesi, ABD'nin Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin zeminini hazırlaması ve ardından Suriye'de YPG'ye vermiş olduğu destek, müttefiklerin güvenilirliğinin sorgulanmasına yol açmıştır. ABD'nin PKK ve YPG gibi terör örgütlerine olan desteği arttıkça, Türkiye tek taraflı sınır ötesi operasyonlarla bir denge bulmaya çalışmıştır (Işık ve Zou, 2019, p.283). Bu sürecin sonunda özellikle Suriye meselesinde ABD'den ziyade Rusya ve İran ile işbirliğine girilmiş ve bu ülkeler Suriye'deki çatışmanın sona ermesi için Astana sürecinin mimarları olmuştur. Avrasya bölgesiyle girilen yeni güvenlik işbirliğinin en önemli yansıması, 2017 yılında Rusya ile imzalanan S-400 hava savunma sistemi anlaşması olmuştur. NATO'nun tüm uyarılarına ve ABD'nin Türkiye'yi F-35 programından çıkarma tehditlerine rağmen, bu anlaşmanın imzalanmış olması Türkiye'nin bu yeni yöneliminin sağlam temeller üzerine kurulu olduğunu yansımasıdır (Kutlay ve Öniş, 2021).

Türkiye'nin genişleyen bir Avrasya yörüngesine kaymasına yol açan iktisadi sebepler, 2016 yılından sonra yoğunlaşmıştır. Darbe girişimi sonrası ABD, Amerikalı rahip Brunson'un ajanlık faaliyetleri gerekçesiyle Türkiye'de gözaltına alınmasını gerekçe göstererek ülkeye yaptırımlar uygulamaya başlamıştır. Bu dönemde Amerikan Başkanı Donald Trump, Türkiye ekonomisini tamamen yok edeceğini ifade etmiş ve uluslararası finansal kuruluşlar Türkiye'nin kredi derecesini düşürmüştür. Bunu takiben ülkeden yabancı sermaye çıkışları yaşanmış ve Türk lirası radikal düzeyde değer kaybetmiştir. Türkiye, bu dönemde Çin finansal kuruluşlarından borç almış ve swap anlaşmaları gerçekleştirmiştir (Güneylioğlu, 2022, p.557).

Bu dönüm noktasında Erdoğan, Türkiye'nin Çin'in kalkınma modelini anımsatan yeni bir iktisadi strateji benimsediğini ifade etmiştir. Bu politika, düşük faiz oranları ile yatırım ve üretimi teşvik etmeyi ve böylece ekonomik büyümeyi hedeflemektedir. Her ne kadar mevcut politika, enflasyona ve Türk lirasının daha fazla değer kaybetmesine yol açmış olsa da bunun yabancı yatırımcıları çekeceği ve ihracatı artırarak uzun vadede bütçe açığını kapatacağı ifade edilmiştir. Burada hem Avrupa'dan hem de genişleyen Çin sermayesinden yatırımlar çekilmesi hedeflenmiştir. Türkiye'nin Avrupa piyasaları ile Asya'nın işgücü ve üretim kapasitesini bağlamayı hedefleyen Orta Koridor projesi de, bu anlamda ön plana çıkmaktadır. Türkiye'nin mimarı olduğu bu girişim, Orta Asya'dan Kafkaslara Türk coğrafyasını ulaşım hatları üzerinden bağlamayı hedefleyerek Akdeniz'den Karadeniz'e ve Hazar Denizi'ne kadar uzanan bütünleşmiş bir bölge yaratmayı amaçlamaktadır (Chaziza, 2021, p.40). Bu açıdan ilgili proje Tek Kuşak ve Tek Yolu projesinin doğal bir uzantısı olarak kabul edilmektedir (Köstem, 2019, p.647). Bunun bir yansıması olarak da, 2015 yılında Türkiye ile Çin 'Tek Kuşak ve Tek Yol girişimi ile Orta Koridoru birbirine bağlamaya yönelik Mutabakat Metni' imzalamışlardır.

4 Sonuç

Son yıllarda Avrasya bölgesinde genişleyen Çin ve Rusya etkisi, yeni bir tip bütünleşmeye olanak tanıyarak neoliberal Batı'ya ve onun dış politika pratiklerine bir alternatif yaratmaktadır. Genişleyen bu yapının ticaret, finans, enerji ve güvenlik politikaları ekseninde daha fazla eklenmiş bir büyük Avrasya yarattığı ifade edilebilir. Bu yapı, egemenlik vurgusu ile, alternatif devlet destekli kalkınma stratejisi ile, güney-güney işbirliği söylemleriyle, alternatif finansal yapılar ile bölgede yeni bir bütünleşme sürecine zemin yaratmaktadır. Bu etki daha fazla bölge ülkesini kendi çekim alanına dahil ederek alternatif bir küreselleşme ve ekonomi-politik biçimin mümkün olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin son dönemde yaşadığı ekonomi politik dönüşüm de bu yapının etkisi incelendiğinde daha anlamlı bir hal almaktadır. Türkiye'de ortaya çıkan yeni toplumsal ilişki biçimleri yalnızca yerel, ulusal ve ikili ilişkilerde yaşanan dönüşümlerin bir ürünü değildir. Bunların etkisi şüphesiz yadsınamaz fakat salt bu alanlara odaklanıldığında Avrasya bölgesinde ortaya çıkan biçimin etkisi saklı kalmaktadır.

Yine de bu durum, Türkiye'nin tamamıyla Batı'yı ve neoliberal küreselleşmenin getirdiği uygulamaları terk ettiği ya da yüzünü bütünüyle Avrasya'ya döndüğü anlamına gelmemektedir. Ülke, hala bu iki bölge arasında hassas bir denge gözetmekte ve ekonomi politik stratejisini buna göre şekillendirmektedir. Son yıllarda Rusya ve Çin'in Türkiye ile olan ticari ilişkilerinde gözle görülür bir artış olsa da, hala en büyük ticaret partneri ve doğrudan yabancı yatırım kaynağı ABD ve AB'dir. Bu açıdan Türkiye'nin Çin modelinde, Avrupa hem pazar olarak hem de yabancı yatırım kaynağı olarak hayati bir konuma sahiptir. Burada Türkiye, Avrupa ile Asya'yı genişleyen Çin yatırımları ve Rusya enerjisi aracılığıyla bağlamayı hedeflemektedir. Bunu yaparken de Türkiye'nin ucuz ve genç iş gücünü ve jeopolitik konumunu kullanmayı amaçlamıştır.

Türkiye'nin bu yeni modelinin sürdürülebilirliği tartışma konusudur. Bahsi geçen Çin modeli, hedeflenen başarıyı henüz getirmemiş ve 2023 seçimleri sonrası Batılı neoliberal Ortodoks uygulamalara daha sıcak bakan bürokratlar önemli görevlere getirilmiştir. Düşük faiz ve kur politikası henüz yatırımları arttırmamış, cari açığa istenilen düzeyde sonuçlar yaratmamış ve enflasyon kontrol edilemeyen bir şekilde yükselmiştir. Bu süreç sonunda düşük faiz politikasından tavizler verilmeye başlanmıştır. Buna rağmen bu modelin 2023 seçimi öncesi istihdam yarattığı ve hükümetin tekrar seçilmesinde bu durumun etkili olduğu tartışılmaktadır. Bu açmazlar Türkiye'nin ilerleyen süreçlerde de Avrasya ile Avrupa arasında hassas bir denge bulma girişimlerini sürdüreceğini göstermektedir.

Kaynakça

- Bond, P., 2016. BRICS banking and the debate over sub-imperialism. *Third World Quarterly*, **37(4)**, 611-629.
- Chaziza, M., 2021. China's New Silk Road Strategy and the Turkish Middle Corridor Vision. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, **15(1)**, 34-50.
- Güneşlioğlu, M., 2022. The Turkey-China rapprochement in the context of the BRI: a geoeconomic perspective. *Australian Journal of International Affairs*, **76(5)**, 546-574.
- Hurriyet Daily News, 2016. Turkey thanks Putin for unconditional support over coup attempt [online]. <https://www.hurriyetaidailynews.com/turkey-thanks-putin-for-unconditional-support-over-coup-attempt---102062> [erisim tarihi: 25 November 2022].
- Işık, A. F. ve Zou, Z., 2019. China-Turkey Security Cooperation Under the Background of the 'Belt and Road' and the 'Middle Corridor' Initiatives. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, **13 (2)**, 278-293.
- Köstem, S., 2018. The political economy of Turkish-Russian relations: Dynamics of asymmetric interdependence. *Perceptions: Journal of International Affairs*, **23(2)**, 10-32.
- Köstem, S., 2019. Turkey and the Asian infrastructure investment bank: Economic pragmatism meets geopolitics. *Global Policy*, **10(4)**, 645-652.
- Kutlay, M. ve Öniş, Z., 2021. Understanding oscillations in Turkish foreign policy: pathways to unusual middle power activism. *Third World Quarterly*, **42(12)**, 3051-3069.
- Lukin, A., 2018. Russia, China, and the Emerging Greater Eurasia. G. Rozman and S. Radchenko, eds içinde. **International Relations and Asia's Northern Tier**, Singapore.: Palgrave, 75-92.
- Mattlin, M. ve Nojonen, M., 2015. Conditionality and path dependence in Chinese lending. *Journal of Contemporary China*, **24(94)**, 701-720.
- Öniş Z. ve Yalikul, M., 2021. Emerging Partnership in a Post-Western World? The Political Economy of China-Turkey Relations. *Southeast European And Black Sea Studies*, **21(4)**, 507-529.

- Parker, O., ve Tsarouhas, D., 2018. Causes and Consequences of Crisis in the Eurozone Periphery. O. Parker ve D. Tsarouhas, eds içinde. **Crisis in the Eurozone Periphery: The Political Economies of Greece, Spain, Ireland and Portugal**, Cham: Pgrave Macmillan, 1-28.
- Pieterse, J. N., 2018. **Multipolar Globalization: Emerging Economies and Development**, New York: Routledge.
- Robinson, W. I., 2015. The Transnational State and the BRICS: a Global capitalism perspective. *Third World Quarterly*, **36(1)**, 1-21.
- Sakwa, R., 2021. Sad Delusions: From Greater Europe to Greater Eurasia. G. Diesen ve A. Dukin, eds içinde. **The Return of Eurasia: Continuity and Change**, Singapore: Palgrave Macmillan, 1-32.
- Scobell, A., 2018. Why the Middle East Matters to China. A. Ehteshami ve N. Horesh, eds içinde. **China's Presence in the Middle East: The Implications of the One Belt, One Road Initiative**. London: Routledge, 9-23.
- Stephen, M., 2014. Rising Powers, Global Capitalism and Liberal Global Governance: A Historical Materialist Account of the BRICs Challenge. *European Journal of International Relations*, **20(4)**, 912-938.
- Taylor, I. ve Zajontz, T., 2020. In a fix: Africa's place in the Belt and Road Initiative and the Reproduction of Dependency. *South African Journal of International Affairs*, **27(3)**, 277-295.
- Van der Pijl, K., 2006. **Global Rivalries from the Cold War to Iraq**. London: Pluto Press.